

تکریم خانواده شهیدان در بیان امام‌رضا(ع)

حجت الاسلام والمسلمین جلال‌الله عابدی

سالروز وفات حضرت ام‌البینین (س) روز «تکریم مادران و همسران شهدا» نام‌گذاری شده است. حضرت ام‌البینین (س)، همسر شهید امیرالمؤمنین امام علی(ع) و مادر چهار شهید از شهیدان کربلا، عباس، جعفر و عثمان و عبدا... است. مؤمن و مجاهد و شهید در پیشگاه خدا، امتیازهایی دارد که هیچ فرد دیگری ندارد.

این امتیازها در احادیث پیامبر(ص) و امامان آمده است. امام‌رضا(ع) از پدران خویش نقل کرده‌اند که علی‌بن‌حسین (ع) فرموده‌اند: «در میان خطبه‌ای که امیرالمؤمنین علی‌بن‌ابیطالب(ع) برای مردم می‌خواند و آنان را به جهاد تشویق می‌کرد، جوانی ایستاد. پس گفت: ای امیرمؤمنان! از فضل و نیکی و کمال جنگجویان و زرمندگان و سلسله‌وران در راه خدا به من خبر دهید! امام‌علی(ع) فرمودند: پشت سر رسول خدا(ص) برغضباء، شتر پیامبر، سوار بودم و ما از «غزه ذات‌الاسل» برمی‌گشتیم، پس من از پیامبر خدا درباره آنچه تو از من سؤال کردی، پرسیدم. پیامبر(ص) فرمودند: زرمندگان زمانی که‌آراءه نبرد کردند، خداوند برآنت از آتش جهنم را برای آنان می‌نویسد. هنگامی که آماده نبرد شدند، خداوند با آنان بر فرشتگان، مباحات و مفاخره کند». در ادامه حدیث، امتیازهای مجاهد در راه خدا تا پاسا‌شهادت بیان شده است. درباره خانواده شهید نیز می‌فرماید: «يقول...عزوجل انا خليفته في اهله ومن ارضاهم فقد ارضاني ومن اسخطهم فقد اسخطني (صحیفه امام‌الرضا(ع)، ص ۹۱ تا ۹۳ * مجمع‌البیان فی تفسیرالقرآن، ج یک، ص ۵۳۸ * جامع‌ال‌اخبار، ص ۲۱۰ * تسلیه‌المجالس و زینه‌المجالس، ج ۲، ص ۴۵۰ تا ۴۵۱ * بحار‌الانوار، ج ۱۰، ص ۱۲ تا ۱۴ * نور‌القلین، ج یک، ص ۴۰۹ و ج ۵، ص ۲۱۸ * مستدرک‌الوسائل، ج ۱۱، ص ۱۲ تا ۱۴ * کشف‌البیان، ج ۳، ص ۲۰۶ و ۲۰۷ * کشف‌الاسرار و عده‌الابرار، ج ۲، ص ۳۴۸ و ۳۴۹. خداوند عزوجل می‌گوید: «من جانشین مجاهد شهیدم در خانواده‌اش و هرکه آنان را خشنود سازد، مرا خشنود و راضی کرده است و هرکه آنان را خشمگین کند، مرا خشمگین ساخته است».

بی‌تردید خانواده و بازماندگان مجاهدی که در میدان نبرد حق علیه باطل شهید می‌شود، احترام ویژه دارند. خاندان شهیدان در پرتو شهادت مجاهد فی سبیل... درجه و مقام پیدا می‌کنند و پروردگار جهانیان، خلیفه شهیدان در میان اهل بیت آن‌هاست. در این حدیث، همین حقیقت را امام‌رضا(ع) از زبان پیامبر خدا(ص) گزارش کرده‌اند. هنگامی که مجاهد در صحنه نبرد با دشمنان خدا دین شهید می‌شود، اهل بیت شهید، پدر و مادر و همسر و فرزندان، در پرتو برکات خلافت الهی قرار می‌گیرند. همان‌گونه که گفتیم، خداوند، خلیفه شهید در میان خانواده‌اوست، پس خانواده شهید هرگز تنها نیستند و تنها نمی‌مانند؛ زیرا خدای متعال جانشین شهید و یاور آنان است. اگر شهید به‌ظاهر از میان خانواده رفته، خدای بزرگ جای او را در خانواده‌اش گرفته است. خانواده شهید در پناه خدا و لطف الهی هستند و خداوند، جانشین ابدی و پاسدار خون شهید است و هرگز خانواده او را تنها نمی‌گذارد.

معیار رضایت و خشم الهی

جامعه اسلامی باید به خانواده شهید تعظیم کند و قدردان آنان باشد و نیازهای آن‌ها را برطرف کند. خانواده شهید مقام ارجمند و عظیمی دارند. به‌گونه‌ای‌که رضایت و خشم آنان، موجب خشنودی و خشم پروردگار است. مدیران و مردم در شهر شهیدان و کشور شهیدان، باید در خدمت‌گزاری به خانواده شهیدان، کوشا باشند تا جای شهید در بین خانواده آنان خالی نماند. مادر شهید و همسر و فرزندان او نباید احساس تنهایی کنند. اگر فردی در خانواده شهید شده است، باید بستگان و فامیل و همسایگان و مردان و زنان محله، جای او را پر کنند. خدای عزوجل فرموده است: «من ارضاهم فقد ارضاني ومن اسخطهم فقد اسخطني؛ هرکه خانواده شهید را راضی کند، مرا خشنود ساخته است و هرکه آنان را به خشم آورد، مرا خشمگین کرده است» همه کسانی که به خانواده شهید خدمت می‌کنند و مشکلات آنان را برطرف می‌سازند و آنان را خوشحال می‌کنند و همسر و مادر و فرزندان شهید را تکریم می‌کنند، کار الهی می‌کنند و خداوند را راضی می‌سازند و اجر و پاداش بزرگ دارند. تکریم خانواده شهیدان، باید دائمی و در تمام طول سال باشد و محدود به روزی خاص نشود. آزار و اذیت خانواده شهید و ناراحت کردن آنان و غمگین ساختنشان، زشت است و باعث خشم الهی می‌شود. پس از شهید، خدای متعال جانشین شهید شده است. این ارزش بزرگ و امتیاز شهیدان است. لازم است خانواده شهید در سایه لطف پروردگار و تکریم مدیران و مردم، زندگی مطلوب و مناسبی داشته باشند. رسالت و مسئولیت خانواده و بستگان شهید نیز سنگین است. ضرورت دارد آنان شان شهید را حفظ کنند و راهش را ادامه دهند؛ چون وفاداری به ارزش‌های دینی و آرمان‌های شهید و عمل به وصایا و سفارش‌های او وظایف اهل بیت شهید است. رفتار و گفتار خانواده شهیدان، باید هماهنگ با منطق شهید باشد.

پرسش و بدن

مسئله‌ای در باب ذبح اسماعیل(ع)

در این ستون به پرسش‌های شما درباره حکم مسائل مختلف از نظر شرعی پاسخ خواهیم داد. شما مخاطبان گرامی می‌توانید پرسش‌های خود را به شماره پیامک ۳۰۰۰۷۲۸۹ با ما در میان بگذارید.

● سؤال: آیا حضرت ابراهیم(ع) تنها با یک‌بار خواب دیدن، تصمیم به قربانی کردن فرزندش اسماعیل گرفت؟

● پاسخ اجمالی: «فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنَئُ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَأَنْتَ لَمَّا دَافَرْتِ قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ... مِنَ الصَّابِرِينَ، پس از آنکه بشارت الهی به فرزنددار شدن ابراهیم(ع) تحقق یافت و فرزندش اسماعیل(ع) به سن بلوغ و نوجوانی رسید، به او گفت: پسرم! من در خواب دیدم که تو را ذبح می‌کنم. نظر تو چیست؟ اسماعیل پاسخ داد: پدرم! هرچه دستور داری، اجرا کن. به خواست خدا مرا از صابران خواهی یافت» (صافات، ۱۰۲).

فرار «فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ» در قرآن، معنایش آن است که اسماعیل به مرحله‌ای رسیده بود که می‌توانست در مسائل مختلف زندگی همراه پدر تلاش و کوشش کند و او را یاری دهد. (مکارم‌شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۹، ص ۱۱۱).

برخی گفته‌اند منظور از «سعی»، سن سیزده‌سالگی است؛ یعنی موضوع قربانی، زمانی رخ‌داد که اسماعیل(ع) به سیزده‌سالگی رسیده بود. برخی هم گفته‌اند مراد از سعی، عمل و عبادت برای خداوند است؛ قالِ يَبْنَئُ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ؛ ابراهیم(ع) به او گفت: ای پسرم! در خواب دیدم که تو را ذبح می‌کنم. «یوسف (۴۳) این جمله، حکایت رؤیایی است که ابراهیم(ع) دید. اما آیا این خواب یک‌بار بود یا بیشتر؟ برخی معتقدند تعبیر به «آئی آری» (با آوردن فعل مضارع) دلالت بر آن دارد که ابراهیم(ع) این صحنه را مکرر در خواب می‌دید. همان‌گونه که این تعبیر در آیه «وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى... نِزْهَمِينَ استمرار را می‌رساند. بر همین مبنا ذکر شده است که ابراهیم(ع) این خواب را دو بار دید. نخستین بار در شب «ترویه» (شب هشتم ماه ذی‌الحجه) و یک‌بار هم در شبی دیگر. برخی هم گفته‌اند ابراهیم سه شب پیاپی این خواب را دید. شب ترویه، شب عرفه و شب عید قربان (زمخشری، محمود، الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل، ج ۴، ص ۵۴). به‌هرحال حتی اگر ابراهیم(ع) تنها یک‌بار هم این خواب را دیده بود، از آنجا‌که با نور نبوت مطمئن بود که خواب او به‌منزله وحی از جانب پروردگار است، خود را موظف به فرمانبرداری می‌دانست.

همان‌گونه که می‌دانید، نزول وحی بر پیامبران(ص) به شکل‌های مختلف بود. گاه از طریق نزول فرشته وحی، گاه از طریق الهام به قلب و گاهی از طریق شنیدن صدا. بدین ترتیب که خداوند امواج صوتی را در فضا و اجسام می‌آفرید و از این طریق با پیامبرش سخن می‌گفت. از کسانی که این امتیاز را به‌روشنی داشتند، حضرت موسی(ع) بود که گاهی امواج صوتی را از لایه‌لای «شجره وادی ایمن» و گاهی در کوه «طور» می‌شنید. از این رو لقب «کلیم...» به وی داده شد. با این بیان، می‌توان گفت این امکان وجود داشت که حتی در خواب هم به پیامبران وحی نازل شود و دستور ذبح اسماعیل(ع) نیز از این نوع وحی‌هاست.

آموزه‌های معرفتی حضرت ام‌البینین(س) چراغ راهی برای مادران و همسران شهداست

از مادر شهدا به مادران شهدا

آمنه مستقیمی وقتی از فداکاری، ایثار و رشادت مادران و همسران شهدا که عزیزانشان را راهی جبهه‌ها و صبر و انتظار را طعم غالب زندگی می‌کردند صحبت می‌کنیم، نمی‌شود از الگویی که آن‌ها را به این مسیر هدایت کرد، سخن نگوئیم؛ مادر و همسر شهیدی که چهار پسرش را فدایی راه امام حسین(ع) کرد. سیره حضرت ام‌البینین(س) که چشم دوعالم تا قیامت به دستان بریده عباس اوست. از عاشورا تا امروز، راهنما و دستگیر مادران و همسران شهدا و تسلا‌ی خاطرشان بوده است. در سالروز وفات آن بانوی بزرگوار، با حجت‌الاسلام والمسلمین حسین جوشقانیان، کارشناس مذهبی و مدیر مؤسسه «روایت سیره شهدا»، گفت‌وگو کرده‌ایم که در ادامه مرور می‌کنیم.

جایابی شأن والای خانم ام‌البینین(س)

سالروز وفات حضرت ام‌البینین(س)، بهانه و فرصتی است مغتنم برای تکریم مادران و همسران شهدا که چه زیبا از این همسر و مادر شهیدالگو گرفتند و این‌الگو را در عمل اجرا کردند. اما در پاسخ به اینکه چرا حضرت ام‌البینین(س) چنین جایگاه و شأنی یافته است، باید گفت ویژگی نخست این مادر و همسر شهید، معرفت و شناخت عمیق از ساحت قدسی اهل بیت(ع) است.

حضرت ام‌البینین(س) به مقام امیرالمؤمنین(ع) به‌عنوان همسر و نیز فرزندان ایشان به‌عنوان امامان معصوم(ع)، معرفت داشتند و از جایگاه و شأنی که خدای متعال و پیامبر اکرم(ص) برای اهل بیت(ع) تعیین کرده بودند، آگاه بودند. همین معرفت عمیق باعث رشد شخصیت آن بانوی بزرگوار شد. شاید مثالی به‌فهم‌ترین مطلب کمک کند. فردی را فرض کنید

که در خیابان راه می‌رود و در برابر سنگ‌هایی که روی زمین می‌بیند، بی‌تفاوت است اما اگر زمانی او طلا روی زمین ببیند، مسئله فرق می‌کند؛ این فرد چون قیمت و ارزش طلا را می‌داند، همین سبب واکنشش می‌شود و به‌سرعت آن را برمی‌دارد.

به همین ترتیب، اگر فردی از وجود مقدس ائمه(ع) شناخت داشته باشد، برای انس و تقرب و بهره‌گیری از وجود مبارک آن حضرت، نهایت احترام و ادب را اعمال می‌کند. لذا معرفت و شناخت، نخستین ویژگی خاص حضرت ام‌البینین(س) است که براساس آن، هزینه‌ای بسیار سنگین در راه دین و امام‌زمان خود پرداختند و چهار فرزند خویش را در کربلا، فدایی امام حسین(ع) کردند.

حجت‌الاسلام والمسلمین جوشقانیان:

وقتی مادران با الهام از خانم ام‌البینین(س)، فرزندان خود را با محبت اهل بیت(ع) سیراب کنند، خروجی آن همچون شهید خلبان، عباس بابایی می‌شود

معرفت را به مودت تبدیل کرد

اما اینکه چطور معرفت خانم ام‌البینین(س) چنین رهاوردی داشت، باید بگوییم معرفت لزوماً اطاعت و تبعیت را به‌دنبال ندارد؛ چه بسیار بودند آن‌ها که معرفت و شناخت داشتند، اما مثل حضرت ام‌البینین(س) اطاعت و همراهی با ولی‌خدا و امام زمان خود نداشتند. این عنصر محبت و مودت است که انسان را پای کار تبعیت می‌رساند؛ یعنی همان عنصری که حضرت ام‌البینین(س) را به چنین مقامات بالایی رسانده است؛ همان جایگاه و مرتبه‌ای که فرد دارای آن، حاضر است هر عمل نیکی را هرچند سخت و پرهزینه، برای رضایت محبوب خود انجام دهد.

محبت، امری قلبی است و مودت، امری فعلی و ابرازی و مربوط به جلوه بیرونی عمل و خارج از جان و روح آدمی. درگیری و مشکل اصلی در عصر ائمه(ع) این بود که محبت به آن بزرگواران وجود داشت اما همراه با مودت و ابراز نبود؛ برای مثال مردم با خطبه خوانی حضرت زهرا(س) در مسجد کربه می‌کردند اما ایشان را یاری و همراهی نمی‌کردند یا در روز عاشورا بنا به فرموده امام‌سجاد(ع)، برخی لشکریان عمرسعد در حالی‌که شمشیر به دست داشتند، برای پیروزی امام حسین(ع) دست به دعا برداشته بودند، اما همان‌ها حاضر نبودند علیه دشمنان حضرت سیدالشهدا(ع)، شمشیر از نیام ب‌کشند.

بچه‌هایم فدای حسین(ع)

ایثار، اتفاق و احسان از بزرگ‌ترین میوه‌های مودت است. همچنین است ادب، وفاداری و گذشت و حضرت ام‌البینین(س) بالاترین سطح از این ابراز محبت را داشتند و بعد از معرفت عمیق و محبت قلبی، مودت را در عمل، جلوه‌گر و فرزندان خود را راهی کارزار کربلا و فدایی شدن امام حسین(ع) کردند؛ چنان‌که وقتی خبر شهادت چهار فرزندشان را در کربلا به ایشان دادند، گفتند: «بچه‌هایم فدای امام حسین(ع)! از حسین بن علی(ع) چه خبر دارید؟». این غایت گذشت است که اهل بیت(ع) و فرزندان‌شان را از خود و بچه‌هایش، بیشتر دوست می‌داشت. این است معنای حقیقی ابراز مودت.

پاداش بزرگ مودت

و... مودت پاداشی بس بزرگ دارد. از پیامبر اکرم(ص) نقل است: «اگر در محبت خود به من و اهل‌بیتم، اولویت قائل هستی، ایمان شما صحیح است و اگر خود و فرزندان‌تان را در اولویت بدارید، در ایمان خود شک کنید.» «هرکه خدا حب ائمه(ع) از اهل‌بیت من را رزق و نصیب او کند، پس تمام خیر دنیا و آخرت را به او عطا کرده‌اند»؛ یعنی همه میوه‌ها و ثمرات نظام هستی در دست اوست. حضرت ام‌البینین(س) چنین سرمایه‌ای داشتند و ثمره این سرمایه‌گذاری، تاریخ‌سازی‌ها و دلاوری‌های فرزندان ام‌البینین(س) در کربلا بود.

نگاه مادران و همسران شهدا به ام‌البینین(س) است

شأن مادری و تربیت خاص و منحصر به‌فرد خانم ام‌البینین(س) باعث درخشش بهترین ستاره‌های کهکشان شهادت در نظام هستی شده است. این مادر شهید به‌عنوان الگویی فاخر و کم‌نظیر و جامع برای مادران اسلامی در طول تاریخ، مطرح و قابل تبعیت بوده است؛ برای مثال مادر شهیدان سجادیان که علاوه بر چهار فرزند خود، همسرش را هم تقدیم اسلام و انقلاب کرده است، وقتی خدمتش رسیدیم و برایش آرزوی صبر کردیم، در پاسخ گفت: «ما کاری نکردیم؛ این جز الگوگیری از حضرت ام‌البینین(س) و عمل به سیره ایشان است؟».

این الگوگیری‌ها و پروژ و ظهور جلوه‌های ام‌البینینی در مادران و همسران شهدا بسیار دیده می‌شود؛ مثل مادران شهیدان مصطفی و محتجبی بختی، از اهالی مشهدالرضا که حتی حاضر نشد جنازه فرزندانش را ببیند و گفت: «من متنی ندارم بر حضرت زینب(س) که بگویم فرزندانم، مدافع حرم شما بودند». این است الگوبخشی حضرت ام‌البینین(س) که می‌گفت: «بچه‌هایم فدای بچه‌های فاطمه(ع)».

از کودکی، بچه‌ها را ابوالفضل‌ی تربیت کنیم

باید توجه کرد که همه حرکات، حالات و سکناات مادر بر تربیت فرزند، تأثیر عمیق و بنیادین می‌گذارد. مادری که با همه عشق به اهل‌بیت(ع) برای بچه‌هایش لالایی می‌خواند، این محبت را در وجود آن‌ها، نهادینه و ساری می‌کند. مادری که خود و فرزندان و هستی‌اش را برای امام زمان(عج) خود تربیت می‌کند، فرزندی جز حاج‌قاسم سلیمانی، محسن حججی و عبدالحسین برونسی به جامعه تحویل نمی‌دهد.

مادری که زیارت عاشورای هر روزش ترک نمی‌شود، حتی به قدر چند دقیقه، هسته‌های ایمان و معرفت را در خون و رگ بچه‌هایش هم جاری و ساری می‌کند؛ فرزندی که در قامت شهید، مصداق واقعی «إِنِّي سَلَّمُ لِمَنْ سَأَلَكُمْ وَحَزَبَ لِمَنْ حَارَبَكُمْ وَوَلِيَ لِمَنْ وَالَاكُمْ وَغَدُو لِمَنْ عَادَاكُمْ»؛ برای اهل‌بیت(ع) شدند؛ شهدایی همچون شهید شفیعی که شانزده سال جسد مطهرش در عراق دفن بود و وقتی یعنی‌ها آن را در سال ۸۱ از خاک بیرون آوردند، کاملاً سالم بود. آن شهید هر روز زیارت عاشورا می‌خواند؛ مثل خانم ام‌البینین(س) که روزشان با یاد، نام و اشک ریختن برای امام حسین(ع) گره خورده بود و محصول این ذکر و انس، آن فرزندان تاریخ‌ساز شدند. لذا مادران هرچه به این معارف قرآنی و اهل‌بیتی بیشتر توجه کنند، در پرورش فرزندان ابوالفضل‌ی موفق‌تر خواهند بود.

مدد از ام‌البینین(س) در جنگ روایت‌ها

بعد از حضرت زهرا(س) و حضرت زینب(س)، شخصیت و جایگاه حضرت ام‌البینین(س) در جهاد تبیین و ایمان و معرفت به اهل‌بیت(ع)، کم‌نظیر است. امروز بخواهیم یا نخواهیم، بدانیم یا ندانیم، جنگ، جنگ روایت‌هاست. جهاد تبیین اگر نباشد، دیگران فرزندان ما را پای مکتب غرب و چهره‌هایی همچون فروید و اباهگیری می‌برند.

نه تنها از همان طفولیت بلکه از دوران حمل و جنینی و قبل از ولادت، باید مادر و پدر به فکر ترسیم ساختار زیبایی تربیتی مکتب اهل‌بیت(ع) برای فرزندان خود باشند. اگر فرزند ما شهید شیرین ارتباط و انس با اهل‌بیت(ع) را بیچشد، یعنی اگر طعم عسل را بیچشد، دیگر شیرینی‌های کاذب برای او مزه‌ای نخواهد داشت.

وقتی مادران با الهام از خانم ام‌البینین(س)، فرزندان خود را با محبت اهل‌بیت(ع) سیراب کنند، خروجی آن کسانی همچون شهید خلبان، عباس بابایی می‌شود که در ایالت تگزاس آمریکا سه سال قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، وقتی در میهمانی با شراب، رفتارهای مستهجن و موسیقی‌های نامناسب مواجه می‌شود، نه تنها متحرف نمی‌شود، بلکه با رفتار خاص خود فردی را که آن شرایط را مهیا کرده است، متقلب و نمازخوان می‌کند. این ثمره الگوگیری از حضرت ام‌البینین(س) است. جهاد تبیین یعنی بیان حقایق توحیدی و ولایی و فکری، به‌گونه‌ای‌که هم خود واقف و عامل شویم و هم دیگران را از این رزق بهره‌مند کنیم.

توسل به خانم ام‌البینین(س)

همه اولیای الهی، قابل توسل هستند اما حضرت ام‌البینین(س) به دلیل گوهرتابانی‌کی که به ساحت قدسی امام حسین(ع) تقدیم کردند، منزلتی ویژه نزد ائمه(ع) و خدا دارند. لذا می‌توان با نذر و هدیه قرآن و صلوات برای آن بانو، به ایشان توسل کرد و از برکاتش بهره‌مند شد.